

CONGRES JONGE DEMOCRATEN - UTRECHT / 1 februari 1986.

Rede H.A.F.M.O. van Mierlo, Lijsttrekker D66 Tweede Kamerverkiezingen 1986

Dit verhaal gaat over twee vragen: Waarom is D66 belangrijk voor jongeren en dus voor de Jonge Democraten en waarom zijn de jongeren en dus de Jonge Democraten belangrijk voor D66 ? Natuurlijk ben ik mij ervan bewust dat iedere partij zo'n vraagstelling kan voorleggen met de daarbij passende antwoorden, die erop zullen neerkomen dat partij X, Y of Z nu bij uitstek een partij voor jongeren is. Per slot van rekening hebben we allemaal programma's en die gaan allemaal min of meer over de toekomst en natuurlijk is de toekomst aan en van de jongeren en wie vindt eigenlijk niet dat de jeugdwerkloosheid het meest verontrustende aspect is van het hele werkloosheidsprobleem en ga zo maar door. Natuurlijk zal ik daar ook wat over zeggen, want u hebt er recht op te weten wat D66 op de korte termijn, d.w.z. voor de komende vier jaar, aan concrete voorstellen en opvattingen heeft op een aantal punten, die op dit moment nu eenmaal voor de jongeren van groot gewicht zijn. Maar, belangrijker vind ik juist de aandacht van jongeren te vragen voor zaken die wat dieper liggen, die zich niet onmiddellijk vertalen in directe maatregelen voor jongeren, maar die de structuur van een toekomstige maatschappij betreffen, waarin zij moeten leven, en waarvan de voorbereidingen nu moeten worden getroffen.

Laat ik met het eerste beginnen, d.w.z. het vraagstuk van de jongeren nu en de politieke conclusies die wij daaruit trekken voor de komende jaren.

We moeten ons hoeden voor veralgemenisering. Het vraagstuk van de jongeren - is dat een vraagstuk dat voor alle jongeren bestaat ? Niet dramatiseren, maar ook niet wegstoppen. Het vraagstuk dat er is, is waarschijnlijk een overgangsvraagstuk, veroorzaakt door een schok in onze cultuurontwikkeling die weer is veroorzaakt door een van de belangrijkste ontdekkingen van deze eeuw.

Wel eens afgevraagd: welke zou je later de drie belangrijkste ontdekkingen van deze eeuw noemen.

De psycho-analyse, de kernwapens en de ontdekking van het kind.

In de meest ruime zin: van de jongere, als een maatschappelijk mede-wezen.

Vroeger: zagen de volwassenen de "kinderen" als een groep, dierbare producten van ouders, alleen bestemd voor opvoeding en voorbereiding, zonder recht van spreken, zonder deelname aan het economisch proces.

Kentering hierin (oorlog) in de 50-er jaren

1. opkomst van de televisie (ongeselecteerde informatie)
2. begin van tiener-economie.

Beide aangezwengeld door de wereld van volwassenen.

Gigantisch effect op gedrag van de jeugd.

Emancipatie - ook in de moraal en het gedrag van de ouderen.

Erosie van de overheersende gezinscultuur.

Als gevolg daarvan - nieuw gedrag van allen(jong en oud)

en nieuwe doctrines over vervroegde verzelfstandiging, en

vervroegde integratie van de jongeren in de volwassenen-
maatschappij.

En de doctrines bouwden het gedrag uit en het gedrag de doctrines.

En de maatschappij overspeelde haar hand, want zij wekte

verwachtingen, die zij niet waar kan maken.

Zie daar het probleem, voortreffelijk onder woorden gebracht door de Raad voor het Jeugdbeleid als volgt: er is een grote discrepantie ontstaan tussen bij de jeugd gewekte verwachtingen inzake volwassenwording en zelfstandige levensbestemming enerzijds en de mogelijkheden die zij daarvoor heeft anderzijds.

In dat gat wonen de jongeren en leeft het onbehagen.

Tenminste veel.

Niet alle groepen jongeren voelen die door de discrepantie opgeroepen spanning even sterk. Met name voor de hoger opgeleiden is de situatie niet echt problematisch. Ook zij ondervinden bijv. de gevolgen van een krappere arbeidsmarkt, maar weten in het algemeen een grotere flexibiliteit aan de dag te leggen bij het zoeken naar werk. De groep lager opgeleiden ziet zich geconfronteerd met een slechte arbeidsmarkt, en blijft of langer op school of raakt gedemotiveerd. De inkomenspositie is slecht, betaalbare huisvesting is schaars, dus zijn ze gedwongen langer bij de ouders thuis te blijven. De twee belangrijkste stappen bij het verwerven van zelfstandigheid, nl. het begin van een eigen beroepsloopbaan en het zelfstandig wonen wordt uitgesteld. En hiermee wordt men gedwongen langer tot de jeugdigen te blijven horen. De integratie in de volwassenen-maatschappij wordt uitgesteld.

Zonder de positie van de jeugd te willen dramatiseren, moet geconstateerd worden dat die sterk onder druk staat. Een meer dan evenredige teruggang in inkomen en werk, bezuinigingen in onderwijs en vermindering en verslechtering van voorzieningen als kinderopvang en club- en buurthuiswerk. Het gezin neemt ook als opvoedingssysteem in betekenis af. Deels autonome maatschappelijke ontwikkelingen, deels gevolg van het de afgelopen jaren gevoerde bezuinigingsbeleid.

Het idee, het beeld van de zich democratiserende maatschappij, van een ontwikkeling van individualisering en grotere zelfstandigheid van de burger kan voor grote groepen jongeren geen inhoud krijgen.

Het gevolg van een en ander is dat in tegenstelling tot vroeger, toen de ouderen de jongeren tot een groep benoemden, het nu de jongeren zelf zijn die dat doen.

Door die discrepantie, met name door de jeugdwerkloosheid, blijven jongeren langer hangen in hun groep leeftijdgenoten. Dit leidt ertoe dat jongeren min of meer vastgebonden zijn aan de leefwijze en de invloeden van leeftijdsgenoten. Ze hebben te maken met gelijkgerichte invloeden die hun identiteit versterken. Hier is enerzijds "de jeugdcultuur" versterkt (en minder onderdeel van de maatschappij), anderzijds wordt de integratie erdoor vertraagd.

Dit is de achtergrond waartegen D 66 een aantal punten voor de komende periode naar voren brengt. Als je het gat wil dichten, of kleiner maken, tussen verwachtingen en middelen om ze waar te maken, dan kun je in theorie twee dingen doen: de verwachtingen kleiner maken of de middelen groter. Of allebei natuurlijk. Maar de geschiedenis der mensheid leert dat er

een onomkeerbaarheid zit in emancipatie-processen. Gewekte verwachtingen over vervroegde verzelfstandiging en integratie in de volwassenen-maatschappij kunnen niet teruggedraaid worden. Hoogstens - en ik denk dat dat ook moet gebeuren, kun je ervoor zorgen dat nieuwe verwachtingen niet gecreëerd worden dan met mate en in evenredigheid met de middelen om ze waar te maken. En dus is de conclusie, dat alleen het verschaffen van meer middelen, niet alleen de enige mogelijkheid is, maar ook geboden. Het gaat hier in de eerste plaats over drie terreinen.

De toegang tot de arbeidsmarkt

Het onderwijs

De rechtspositie.

De inkomenspositie zou hier eigenlijk ook bij horen, want het is een feit dat door de twee achtereenvolgende verlagingen van het minimumjeugdloon de inkomenspositie van jongeren geminimaliseerd is. En het is waar dat ook dit het verzelfstandigingsproces mede vertraagt. Maar het is niet realistisch te denken dat een snelle verbetering van het inkomen in het vooruitzicht ligt.

Laat ik eerst iets zeggen over de rechtspositie.

De wensen en opvattingen van jongeren komen slechts op een zeer beperkte manier tot uitdrukking.

De wetgeving loopt duidelijk achter op de tendens van snellere verzelfstandiging van jongeren en speelt onvoldoende in op het hele proces van de (geleidelijke) groei tot grotere zelfstandigheid.

D66 vindt daarom een snelle invoering van de wet tot verlaging van de meerderjarigheidsgrens tot 18 jaar gewenst.

Daarnaast dient met spoed een getrapte meerderjarigheidsregeling ten aanzien van deelfacetten als de keuze van vervolgonderwijs, beroep, hulpverlening en (voor oudere minderjarigen) de keuze van verblijfplaats te worden gerealiseerd.

Over de twee andere punten: de toegang tot de arbeidsmarkt en het onderwijs als speciale punten voor jongeren, zal ik iets zeggen in mijn tweede gedeelte, als ik uw aandacht vraag voor wat ik net nóg belangrijker noemde dan de zaken op korte termijn, nml. die dieperliggende vraagstukken, van structurele aard, die beslissend zijn voor de leefmogelijkheden van de maatschappij van straks.

De werkloosheid

Waarom zouden juist jongeren - los nog van hun eigen problemen met het werk, de structurele werkloosheid moeten zien als een van de eerste structuurproblemen voor de toekomst ?
Antwoord: omdat een langdurige werkloosheid op het niveau wat wij kennen, afgezien nog van het persoonlijke ongeluk, structuurvernietigend is voor een maatschappij en de mogelijkheden afsnijdt voor het veiligstellen van vele andere waarden, die van het grootste gewicht zijn. In het program trekt D66 ook de consequenties van deze prioriteitsstelling. Maatregelen voor het scheppen van nieuw werk, het stimuleren van nieuwe

kleine bedrijfjes, een herinrichting van de arbeidsmarkt, en een herverdeling van werk, waaronder deeltijdarbeid en arbeidsduurverkorting.

Voor het geheel vinden wij - in tegenstelling tot anderen - dat de overheid de uiteindelijke verantwoordelijkheid draagt. Daarbij is denkbaar dat zij uiteindelijk met wettelijke maatregelen optreedt, maar haar eerste plicht is om diegenen te stimuleren, die de eerste verantwoordelijkheid dragen, bijvoorbeeld voor arbeidsduurverkorting, dat zijn de vakbonden en de werkgevers. De regering moet dat volgens ons doen door belastingverlaging in het vooruitzicht te stellen om het koopkrachtverlies te compenseren als we korter gaan werken.

Vanzelfsprekend is de jeugdwerkloosheid het schrijnendste aspect en ook het meest destructurende. Op dit moment gaat het met de schoolverlaters iets beter. Het drama ligt in de eerste plaats bij hen die een paar jaar geleden de school verlieten en geen werk kregen en dat veelal nu nog niet hebben. Een grote groep, die niet meer aan de bak komt, die niet geleerd heeft te werken en als een gedemotiveerd wanhopig blok doelloos naar de toekomst doorschuift. Het is misdadig om hen af te schrijven, hoe moeilijk het ook is er iets voor te doen.

Tot nu toe is het beleid ten aanzien van jeugdwerkloosheid weinig succesvol geweest. Er is wel enige verbetering, maar het probleem staat nog recht overeind.

De eerste verlaging van het minimumjeugdloon heeft helemaal geen effect gehad op de arbeidsmarkt, de tweede een beetje, maar die viel samen met een zekere aantrekking van de arbeidsmarkt in het algemeen.

De scholing is door de regering aangepakt, maar de doelstelling 100%, dus een verdubbeling van het leerlingwezen, is maar voor 45% gehaald.

Een verder uitbouwen van deze maatregelen, door bedrijven en overheid is noodzakelijk. Het hoofdaccent daarbij moet liggen in een betere en effectievere afstemming van het onderwijs op die arbeidsmarkt en verder een grootscheepse opzet van om-, her- en bijscholingscursussen, eventueel gestimuleerd door dat als randvoorwaarde te stellen voor het genieten van een volledige uitkering.

Echter, de ervaring lijkt ons te leren dat de jeugdwerkloosheid waarschijnlijk nog het best te bestrijden is door de werkloosheid in zijn geheel over de hele linie aan te pakken.

DE INFORMATIEMAATSCHAPPIJ

Ik denk dat er niemand onder u is, die zich afvraagt waarom ik dit reken onder die structuren, die juist voor jongeren straks een beslissend stempel zullen leggen op de maatschappij. Iedereen weet dat die informatiemaatschappij er aan komt, al zou je dat niet aflezen aan de voorbereidingen die we daarvoor treffen. Hoewel de ontwikkelingen in de informatietechnologie nu al in volle gang zijn, blijven we achter en ver achter in de opvang daarvan, de stimulering ervan, de sturing daarvan en in het beschermen tegen de gevaren ervan, op sociaal gebied, op juridisch gebied. De samenleving zal indringend veranderen.

Dit alles zal tot uiting komen in:

- - ongekende mogelijkheden voor het bedrijfsleven tot technologische innovatie;
- - vernieuwing van de bedrijfsorganisatie in de richting van minder hiërarchie, meer flexibiliteit en klantgerichtheid;
- - bestuurlijke innovatie (inkrimping van departementen);
- - onderwijsvernieuwing: het onderwijs zal studenten moeten helpen flexibiliteit en creativiteit te ontwikkelen. Eigenschappen die broodnodig zullen blijken te zijn voor de werknemer in de informatiemaatschappij, wil hij ooit een baan veroveren. De snelle technologische verandering doet de vraag op de arbeidsmarkt voortdurend wijzigen;

Om de kansen die door de informatietechnologie geboden worden, te benutten, is volgens D66 een dynamische aanpak nodig. D66 stelt daarbij naast de technologische innovatie (de aanschaf van computers, ontwikkeling van software, bouwen computernetwerken e.d.) de sociale innovatie centraal. Sociale innovatie is in de visie van D66 een noodzakelijke voorwaarde voor een optimale benutting van de kansen. Want in de informatiemaatschappij zal de positie van de werknemer een totaal andere zijn dan in de industriële maatschappij.

- De werknemer van de toekomst is een hooggeschoolde, zelfbewuste en in hoge mate zelfstandig opererend persoon.
- Naast de beloning zijn uitdagingen en ontplooiingsmogelijkheden in het werk voor hem/haar belangrijk.
- Deze werknemer wil zeggenschap over zijn eigen werkomgeving.
- Als er veranderingen zijn, wil hij weten wat er aan de hand is.
- Hij besteedt relatief veel tijd aan cursussen, bijvoorbeeld op vaktechnisch gebied. (Zie de noodzaak tot om-, bij- en evt. herscholing.)
- Hij overlegt met anderen over de kwaliteit van zijn werk.
- Zijn informatie verkrijgt hij uit persoonlijke contacten, en uit databanken uit de hele wereld via zijn personal computer thuis of op zijn werk.

In de visie van D66 is de vernieuwingsuitdaging meer dan alleen een kritiekloze bewieroking van iedere informaticatoepassing. Er spelen ook negatieve effecten op de werkgelegenheid en de arbeidsmarkt (vooral de positie van zwakke groepen: jonge werklozen, vrouwen).

Voor de oplossing hiervan is een grootscheeps bijscholingsprogramma vereist. (De arbeidstijdverkorting zou daarvoor kunnen worden gebruikt: centraal punt in ons verkiezingsprogramma.)

D66 heeft een compliment gekregen van een onafhankelijke Stichting "Grote Broer", die de programma's van de vier grote partijen heeft vergeleken. Daarbij hebben ze vastgesteld dat D66

- a) de meest realistische kijk heeft op ontwikkelingen in de informatietechnologie en haar consequenties voor de samenleving. (Verandering in leefvormen, werkomstandigheden, vrije tijdsbesteding, cultuur, sociale contacten, e.d.)
- b) het beste in staat is gebleken een beleid te schetsen.
- c) informatietechnologie veel breder opvat dan alleen de aanschaf van bijvoorbeeld schoolcomputers (het technische aspect), maar ook oog heeft voor de gebruiker (de behoeften), de veranderingen die computers teweegbrengen in het leerproces en last but not least hoe met behulp van de informatica het onderwijsbeleid verder ontwikkeld kan worden.

Kortom,

D66 kwam als beste uit de bus.

Misschien heeft het te maken met het feit dat D66 als jonge partij de ballast uit het verleden niet mee hoeft te torsen? Verzuilde partijen zoals CDA, PvdA en VVD hebben de blik weliswaar ook gericht op de toekomstige informatiemaatschappij, maar hun wortels nog stevig verankerd in de industriële maatschappij.

DE EIGEN DEMOCRATIE

Waarom zouden juist jongeren de vernieuwing van onze democratie als een belangrijke prioriteit moeten zien, ook al is die niet meteen realiseerbaar, omdat de bestaande machten dat tegenhouden?

Antwoord:

omdat het ondenkbaar is om de maatschappij van nu al - maar zeker van straks, van de 21ste eeuw te besturen, met elkaar te beheren, met behulp van spelregels en systemen, die in de 19e eeuw zijn blijven steken.

Dat lijkt allemaal zo abstract, maar in feite is het zo concreet als het daglicht.

Sinds de negentiende eeuw is alles veranderd. De hele samenleving:

De evolutie van de elite-consumptie naar de massa-consumptie, de evolutie van de elite-informatie naar de massa-informatie, de arbeidsverhoudingen, de moraal, de techniek, de defensie.

Alles wat bestuurd moet worden is anders, alleen de instrumenten waarmee je dat moet doen zijn hetzelfde gebleven.

De macht schiet tekort, de controle op de macht schiet tekort.

Het ambtelijk apparaat stelt steeds meer de wet en groeit en groeit. Er is slechte wetgeving, die steeds slechter wordt. En het gevolg is een steeds groter wordende kloof tussen burgers en overheid, groeiend wantrouwen tegenover de politiek - afnemende invloed van kiezers - toenemende invloed van partijen. De democratie lijkt meer en meer op een participatie. En een democratie die niet functioneert loopt letterlijk levensgevaar.

Twintig jaar geleden heeft D66 dit probleem aan de orde gesteld.

Wat we niet wisten - weten we nu uit de praktijk - nl.

hoezeer we gelijk hadden. Steeds meer mensen gaan dat in ieder geval zien. Het was en is niet alleen ons voorstel om rechtstreeks een minister-president te kiezen en een beperkt distriktenstelsel.

Het is een manier van denken over macht en controle op macht, die uit elkaar moeten worden gehaald, en beide moeten voortkomen uit een volksuitspraak.

Het is een manier van denken over de overheid en over macht, die in principe van onderop behoort te komen. Een gedachte die je in het D66 denken overal terugvindt, ook bij de lagere overheden, ook in het bedrijfsleven.

Ik wil graag een keer terugkomen om daarover uitvoeriger te praten. Om uit te leggen waarom het een logische doortrekking is van de geschiedenis van de democratie, dat we de kiezers twee stemmen geven, één voor de macht (de regering) en één voor de controle op de macht (parlement), in plaats van die ene stem voor het parlement, waar alles uit voort moet komen.

De geschiedenis van de democratie is de omkering van de gezagspyramide, maar dat hebben we niet afgemaakt en daarom rammelt het.

Als we de democratie hadden voltooid, dan was die legitimatie van het gezag vanzelf gekomen waar die natuurlijkerwijs voor bestemd was, bij de burgers, via een eigen stem. Dat proces moet worden afgemaakt. En ik daag met name de jongeren uit om die opdracht te erkennen, en zich daarvoor te gaan inzetten.

DE OPDRACHT TOT LEVEN MET KERNWAPENS

Een structureel gegeven voor de komende decennia is dat we voorlopig zullen moeten leven met kernwapens (leuk of niet). (Dat is iets heel anders dan streven naar een mensheid zonder kernwapens.)

1. Probleem is dat ze zijn uitgevonden, en dat je ze niet kunt "ontuitvinden".

Probleem is niet dat ze in het veld staan.
Probleem is dat ze in ons achterhoofd zitten.
2. Dat zo zijnde, maar één functie: de oorlog voorkomen.

Vraagt van ons de paradox te accepteren.

Je veilig voelen door dreiging van de allergrootste verschrikking.
3. Er is een oorlogsvoorkomend machtsevenwicht op gebaseerd.

Zolang ze er zijn (in het achterhoofd) mag de oorlog niet uitbreken (ook de conventionele niet).
4. Conventionele oorlog zou Europa totaal in de as leggen (20 maal zoveel als eind Tweede Wereldoorlog). De verliezer gebruikt uiteindelijk het kernwapen toch.
5. De preventie werkt pas als je die kernoorlog voorstelt.

- dat laatste is teveel - zeker in een democratie.

- strategie alleen maar mogelijk door de weerzinwekkendheid.

Het kernwapen is met een klap in Hiroshima in de geschiedenis van de mensheid gekomen. De mensheid zal het kernwapen-tijdperk doodvoorzichtig en alleen op kousevoeten kunnen verlaten. Iedere abrupte verstoring van het evenwicht kan een ramp betekenen. Daarom is het van zo groot gewicht, dat we die werkelijkheid onder ogen zien en van daaruit komen tot onderhandelingen, die de oorzaken van oorlog wegnemen. We praten in Genève over de instrumenten van oorlog, maar waar het ons echt om gaat is dat we de oorzaken van oorlog wegnemen. Dat gebeurt alleen door het wegnemen van achterdocht. Dat is de essentiële rol van onderhandelingen over wapenvermindering. Door een evenwicht op lager niveau, minder achterdocht, minder oorzaak van oorlog. De Amerikanen hebben de wereld een slechte dienst bewezen met hun onverhoedse SDI-overval die dwars door alle preventieve nucleaire filosofieën heengaat. De achterdocht vloog omhoog. Dat wordt ons grootste probleem. President Reagan heeft het gemotiveerd vanuit de idealistische optiek dat de kernwapens dan de wereld uitkunnen. Hij krijgt een koekje van eigen deeg terug van Gorbatsjov, die onlangs voorstelde om tegen het jaar 2000 alle kernwapens de wereld uit te hebben. Als de Amerikanen SDI niet doen.

Dat is inderdaad een propagandaslag. Maar daar is niet alles mee gezegd. Interessant is dat hij voorstelt in de Europese zone alle ballistische en kruisraketten van de V.S. en Sowjet-Unie te vernietigen, waarbij hij voor het eerst het bestaan van de Britse en Franse kernmacht in hun huidige omvang accepteert, als die bevroren worden. Daar zal het Bondgenootschap op moeten inspelen. Daar zal Europa op moeten inspelen. Maar waar is dat Europa ?

Tegen die achtergrond wil ik iets zeggen over de kruisraketten. We hebben vorige week ons standpunt bepaald, voor het geval er een verdrag goedgekeurd zal zijn tegen onze wil.

Kort samengevat:

1. Alle gewicht op de onderhandelingen in Genève.
2. In principe moet het gesloten verdrag worden uitgevoerd. (interne kritiek - externe werking)
3. Als er belangrijke wijzigingen zijn, wil D66 ook in de verdragsperiode met Amerikanen praten over andere invulling, waarbij wederzijdse instemming voorop staat.

Persoonlijk ben ik zeer blij met de laatste omschrijving door een amendement uit Bergen op Zoom. Dat geeft ruimte voor een creatief beleid.

Den Uyl heeft dit standpunt onmiddellijk onduidelijk genoemd. Nou, dat is ongeveer het laatste wat je ervan kunt zeggen: dat standpunt is glashelder. Het enige dat er aan mankeert is dat het het zijne niet is. Althans niet dat van zijn partij. Wat hij maskeert met het verwijt van onduidelijkheid is doodgewoon een heel helder verschil van mening tussen Partij van de Arbeid en D66 over de functie van het verzet tegen de kruisraketten.

En dat verschil is dit:

D66 heeft het verzet tegen de kruisraketten altijd functioneel gezien in internationaal verband, als een instrument om en de bondgenoten en de Sowjet-Unie te bewegen tot constructieve houdingen en resultaten in de onderhandelingen. Wij hebben altijd gezegd: het gaat niet om Nederland, het gaat om ons allemaal in Europa.

De Partij van de Arbeid heeft dat ook eens gezegd, maar dat standpunt heeft zich ontwikkeld tot het standpunt: die kruisraketten komen er niet in, wat er ook gebeurt in de wereld. En dat betekent in feite dat het alléén maar om Nederland gaat. Dat mag, daar niet van, maar dat is een wezenlijk andere invalshoek dan de onze.

Ik moet de socialist nog spreken, die mij met goede argumenten kan aantonen dat als het verdrag gesloten is, Nederland door het niet ten uitvoer brengen daarvan, een positieve invloed kan hebben op de Sowjet-Unie of de bondgenoten. De andere bondgenoten hebben geplaast.

De Sowjet-Unie accepteert de 572 raketten als onderhandelingsbasis en niet 572 min 48. Ik stel daar tegenover mijn vaste overtuiging dat, wanneer het verdrag is goedgekeurd, en Nederland zou het niet ten uitvoering brengen, zonder daarvoor een nieuwe belangrijke externe reden te hebben, dus uit de internationale situatie, dat dan het effect op de bongenoten desastreus. Veel ernstiger dan wanneer Nederland het verdrag niet gesloten had. En hoeveel kritiek men ook mag hebben op de wijze, waarop de regering deze materie heeft behandeld en niet heeft willen uitstellen tot na de verkiezingen, voor de externe werking van het verdrag doet het er niet toe. En dáárom is het verzet van de Partij van de Arbeid en dat van D66 niet bij elkaar optelbaar.

En daarom zeg ik tegen de Partij van de Arbeid: Ga ons niet onduidelijk noemen, omdat je zelf in de knoei zit. Wees eerlijk en stel vast dat we er verschillend over denken.

Hier komt nog bij dat er voor de Partij van de Arbeid reden is om bescheiden met het woord duidelijk om te springen.

Als ze het hebben over heronderhandelen met de Amerikanen om niet gebruik te maken van hun recht om te plaats, dan vraag ik ze: wat bedoelen jullie: ze smeken, ze bidden? Dat kan toch niet waar zijn? Willen jullie ons 4 jaar lang in een afhankelijke positie ten opzichte van de Amerikanen brengen? Of bedoelen jullie eerst onderhandelen? Maar wat is dan jullie onderhandelingsaanbod, wat heb je te bieden? Durf je die concessies ook vóór de verkiezingen bekend te maken? Dat is eerlijk gezegd niet helemaal duidelijk.

En als de woordvoerder voor buitenlandse zaken Ter Beek een week geleden in een interview zegt: we kunnen best een regeerakkoord met het CDA sluiten, dan moeten we besluiten om er niet in te zetten dat er geplaatst wordt en ook niet dat er niet geplaatst wordt, dan denk ik: van mij mag dat best, want in een regeerakkoord zeggen dat je je aan een verdrag houdt, hoeft voor mij inderdaad niet en zeggen dat je je er niet aan houdt, mag van mij niet, dus ik vind het best en wil de Partij van de Arbeid ook graag helpen, maar of dat nou zo duidelijk is....?

HET ONDERWIJS

Als laatste in de serie structuren kom ik tot wat ik genoemd heb de sleutel tot alles: het onderwijs. Niets is moeilijker dan dat te veranderen, omdat het geheel in de greep van de verzuiling ligt. Dat blokkeert ernstig de vernieuwingen die nodig zijn. Terwijl uit alle onderzoeken blijkt dat nog maar een gering percentage van ouders en leerlingen hechten aan het bijzonder onderwijs op religieuze basis wordt het karkas daarvan krampachtig overeind gehouden door het CDA als de vrucht van de pacificatie van de schoolstrijd uit notabene 1917. Ik zal daar niet over uitwijden.

Ons onderwijs schiet inhoudelijk tekort. Daar gaat het om.

1. Terwijl het gezin als opvoedingsmilieu belangrijk aan betekenis heeft verloren, is het onderwijs er niet in geslaagd dat gat op te vullen.
2. Het geeft slecht aansluiting op de verschillende behoeftes in de samenleving, zowel wat het werk betreft en de arbeidsmarkt als wat het wetenschappelijk onderwijs betreft.
3. Het bereidt uiterst slecht voor, niet alleen op de maatschappij die we nu hebben, maar vooral niet op de maatschappij die komen gaat.

4. Het faalt geheel in de vorming van kind tot burger in een democratie.

Juist de informatiemaatschappij die voor ons ligt zal zeer hoge eisen stellen, aan iedereen, niet alleen aan de bovenlaag. Als we ons onderwijs, op die 4 punten die ik noemde, niet gaan afstemmen op die eisen, dreigt meer dan ooit, dat we een nieuwe klasse-maatschappij krijgen, waarbij het grote onderscheid wordt zij die meekunnen in de computerwereld en zij die er niets van begrijpen, zij die een volledig cultureel mens kunnen blijven in die maatschappij en zij die geestelijk verarmd daarin rondlopen.

Met de computer wordt nauwelijks gewerkt. Minstens zo ernstig is dat het systeem van keuzepaketten, zoals het nu functioneert, ertoe heeft geleid dat al jarenlang niet meer dan 16% van de middelbare scholieren geschiedenis in zijn pakket doet. Dat betekent dat straks van de bovenlaag van de maatschappij nog maar 7% een flauw idee heeft, waar ze vandaan komen. Het is een bizarre constatering dat we niet alleen de toekomst verwaarlozen, maar ook het verleden, terwijl onderwijs nu juist per definitie het overdrachtsmoment is tussen verleden en toekomst. En laten we goed beseffen dat juist in die technologische en geïndividualiseerde samenleving we meer dan ooit belang hebben bij een historisch besef, een verankering in de herkomst die ons verbindt.

Toen ik twintig jaar geleden begon met onze staatsrechtelijke voorstellen uit te leggen, bleek mij dat mensen van intellectuele niveau's als doktoren en ingenieurs nauwelijks het verschil wisten tussen een minister en een Kamerlid. De gemiddelde Nederlander heeft geen idee van z'n eigen democratie. Zelfs simpele kennis van de inrichting van staatsrecht en de rechtsstaat ontbreekt. Wat een wet is, hoe die tot stand komt, welke rechten je kunt halen en waar, wat de Raad van State is. Elementaire kennis van de functie van de kernwapens ontbreekt en toch moeten we er mee leven. Ja, ze leren er voor of tegen te zijn, emotioneel, maar de kennis om überhaupt het probleem te kunnen verwerken, of je nu voor of tegen bent, ontbreekt.

Omdat we ons ervan bewust zijn dat zonder goed onderwijs er eigenlijk niets kan veranderen, zal D66 meer dan ooit een grote prioriteit geven aan het onderwijs.

Ik heb reeds te lang gepraat. Jonge Democraten, ik ben blij dat jullie zijn opgericht. Dat is heel wat uit mijn mond. Immers, toen wij werden opgericht, was ik tegen jongerenorganisaties. En in het licht van wat ik aan het begin heb gezegd, is dat begrijpelijk. Wij hadden immers dat verwachtingspatroon van een jeugd die sneller zou verzelfstandigen en integreren in de volwassenenmaatschappij. Zestienjarigen moesten maar lid worden en gewoon meedraaien. We wilden de jeugd niet als een groep apart zien en zij wilden dat toen ook niet. Nu er dat gat is ontstaan, ligt die behoefte aan groepsvorming weer bij jullie. Het is allemaal logisch. Het is een misverstand dat ik het vervelend zou vinden dat jullie je vrijzinnig democraten noemen. Het past in de brede kring van D66, waar het stampvol zit met sociaal-democraten, liberalen, vrijzinnig democraten en mensen die het allemaal een zorg zal zijn.

Ik ben blij dat jullie er zijn en dat wij er weer zijn. En ik hoop dat het ons zal lukken om net zo krachtig terug te komen als jullie je hebben aangediend. Ik heb geprobeerd een paar dingen te zeggen over wat D66 voor jongeren kan betekenen. Daaraan correspondeert eigenlijk wat wij aan jullie kunnen hebben. Dat is veel.

06037950